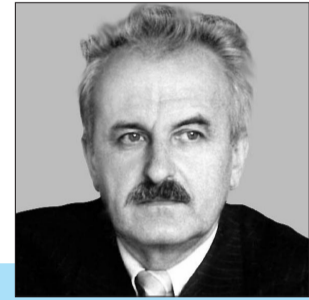

Про події з вшанування пам'яті Тараса Шевченка в Каневі та інших містах читайте на стор. 2

ВАСИЛЬ ГУБАРЕЦЬ

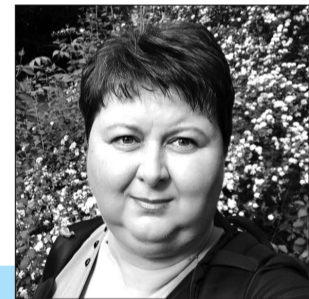
6-7

ОЛЕСЯ ТОМЕНКО

9

ЛЕСЯ БОНДАРУК

12-13

“Чужий розум думає за себе”

Георгій ФІЛПЧУК,
академік НАПН України

Нещодавні університетські та просвітнянські конференції, форуми, “круглі столи” лише засвідчують, що навіть в умовах великих потрясінь, спричинених війною, людей не полишає думка, що змінювати життя нинішнє і майбутнє (у ХХІ столітті) будуть все-таки наука, освіта, культура, просвітництво. Справжнє життя там, де є діти, молодь. Але людьми не народжуються, а виховуються. Саме ця думка не покидала мене впродовж величезної та високої за своєю громадянською затребуваністю презентації поетичної книжки Богдана Томенчука “Вишійте, мамо, бронжилет”. Уже саме місце проведення цього дійства – Свято-Михайлівський Собор, що в самому серці Києва, є ознакою суспільної значущості озвученого й вимовленого, зболеного й натхненного Богданового Слова. Сакральна святостність, де не велено говорити напівправдою, де неможе бавитись совістю, де вічними на постаменті для кожного сущого українця є лише дух і віра

Завершення навчального року відбувається крізь гуркіт ворожої рашистської канонади і безперервних ракетних обстрілів. Щоденні трагедії, від яких затерпає і німіє душа. Нині – Харків. Але Україна живе. Попри сирени тривоги продовжують животворити освітні заклади – думкою, словом, душею і серцем...

славних предків та поклик крові. Ось уже десяте сторіччя не перестає намолюватися цей святий простір, насичений багатобарвним Буттям народу, сплетений з усіх людських чуттєвостей, не оминаючи ні звитяг, ні трагедій і зрад, ні верховин духовних злетів, героїки, ні святотацтва руйнівників величної національної пам'ятки.

23 травня в урочистій залі Духовної Академії Православної Церкви України Богдан, здавалося, не просто емоційно, зі щемом читав свої найболючіші вірші про **Воїнів, Матерів, Людей**, закоханих у таку зболену й неповторно прекрасну Україну. Відчувалося, ніби Він тримав іспит своєї життєтворчості перед знавцями (і не зовсім), перед людьми відомими й незнайомими, перед Києвом – поведирем нашої Історії, Україною. Філософський за своєю людськістю й українськістю, ліричність і громадянськістю – **Поет, Педагог, Просвітник**.

Кілька надшвидких годин лунав, як дзвін Собору, патетично й водночас дуже лірично, елегійно Богданів голос. Опісля ділився я враженнями від почутого, побаченого, співпережитого з відомими письменниками, вченими і трохи політиками. Єдиний знаменник суджень – правдиво, глибинно, по-творчому автентично й захоплююче.

Клич до перемоги в цій вічній війні з

московитом наскрізно, чутливим протягом пронизував переповнену стоячи-сидячим народом залу. Оце закличне “нищити!” (московію) у виконанні **Олексія Паламаренка** Богданових віршів на повну силу переростало в справедливу ненависть до зайд – **геть москву!**

Перемога через україноцентричне виховання Нації! “Якщо їхні матері народжують вбивць, – стверджує Богдан, – то наші мають народжувати (виховувати) людей честі, гідності із залізною психологією захисника”. Головні виховники – Сім'я, Школа, Церква, Україна. А ще – такі одержимі й жертвовні будителі, просвітники, навчителі, як Богдан Томенчук. Воїн українського гарту. Шляхетний і гідний. Він не потребує надмірної уваги й компліментарності. Він просто йде і чинить добро. Лише презентаціями книги “Вишійте, мамо, бронжилет” Богдан зібрав для ЗСУ **пів мільйона гривень**, ніби сповідуючи Святе Письмо, в якому сказано, що лише **за чин твоїх на твоїй дорозі буде твоя заплата**. Своїм правдивим і талановитим Словом, що несе свої витoki від “Отче наш...”, Поет називає Народ: “Піднімем мечі... І опустим забрала...” Дяка і шана тобі, Друже **Богдане!** За слід, за біль і велич духу, залишені Людям для спалахування **Української Душі**.

Продовження на стор. 4-5

ПЕРЕДПЛАТА—2024

До 20 червня на друге півріччя!

Тижневик “Слово Просвіти” (індекс 30617) можна передплатити у відділеннях “Укрпошти” за допомогою “Каталогу видань України” на 2024 рік (стор. 24).

Вартість є такою:

1 міс. — 60 грн.

3 міс. — 180 грн.

6 міс. — 360 грн.

Будьмо, друзі, разом!

Шевченківські імперативи і блокпост У День перепоховання Пророка українці згадували його заповіти

***

“Шевченківські імперативи” – під таким гаслом учасники конференції в інформаційній агенції “Наголос” ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка говорили про творчий спадок Пророка і про те, чи виконуються його заповіти під час екзистенційної війни з рашизмом.

Запрошені до слова лавреати Національної премії імені Тараса Шевченка Павло Мовчан, Леонід Мужук, Дмитро Ломачук, Анатолій Франчук, лавреати Народної премії імені Шевченка Василь Куйбіда, Юрій Нагулко, Кирило Стеценко та інші громадські діячі, вчені, митці, письменники висловили своє бачення ситуації в освіті, науці, культурі та інших сферах, що зазнають великих руйнувань у ході російсько-української війни.

Узагальнив думки присутніх художник Юрій Нагулко закликком “Робити свою роботу!”

Своєю чергою голова НСПУ Михайло Сидоржевський зауважив, що “ми не можемо створити політичну силу, але будуть нові сили, і ми з нашим державотворчим досвідом можемо до них долучитися”.

Думками про “Шевченківські імперативи” також поділилися Ігор Ліховий, Георгій Філіпчук, Іван Заєць, Валерій Асадчев, Володимир Семистяга, Олександр Ковалів, Петро Чернега, Сергій Мельничук, Володимир Ніс, Віталій Юрченко та інші.

Власн. інф.

***

У Каневі відбулися урочистості з нагоди 163-ї річниці перепоховання Тараса Шевченка, в яких, крім місцевої влади, взяла участь делегація просвітан на чолі з Павлом Мовчаном і письменників на чолі з Михайлом Сидоржевським.

Глибоко символічно, що у день повернення Тараса Шевченка в Україну на Тарасовій Горі в музеї відбулася презентація унікального видання “Шевченківський блокпост” – першої антології воєнної лірики сучасних українських митців, чия поезія суголосить шевченківськими мотивами. Серед них є ряд і тих, що зі зброєю в руках воюють за рідну зем-

лю, і ті, хто, на жаль, поповнив небесне вічне військо.

Видання присвячене 210-й річниці від дня народження Поета. Авторка ідеї та укладачка – відома письменниця, очільниця Шевченківського національного заповідника Валентина Коваленко.

Видавець – Ігор Степурін, чия креативність, живосильна енергія добротворчості не може не вражати. За короткий час цей чоловік зі своєю командою зробив неймовірне!

Символічна обкладинка – мозаїка нашісторчих майданних подій, що складається в образ батька Тараса. Її автор – заслужений діяч мистецтв України Юрій Гармаш. Передмова – від Євгена Нищука, голови Шевченківського комітету.

У презентації антології взяли участь ряд відомих майстрів слова на чолі з головою НСПУ Михайлом Сидоржевським, зокрема лавреати Національної премії імені Тараса Шевченка Любов Голота та Павло Мовчан, поети Петро Засенко, Микола Гриценко, Інна Ковальчук, Борис Пономаренко...

Емоційно, енергетично, потужно підсилили захід пісню на слова Кобзаря – славнозвісний хор імені Г. Верьовки та заслуж-

на артистка України Наталка Мамалига. А ще вразило неперевершене читання поезій Т. Шевченка Героєм України Анатолієм Паламаренком.

За інформацією сайту Шевченківського національного заповідника

***

Наступного дня після урочистостей в Каневі щойно презентована книга пішла до читачів. Так, у столичній бібліотеці № 13, що в Солом'янському районі, поетеса Інна Ковальчук влаштувала онлайн-презентацію видання. Вона представила “Шевченківський блокпост” та зачитала влучні рядки патріотичної поезії, серед яких і її вірш “Шевченкові”.

“Колектив бібліотеки широдячний Інні Георгіївні за презентацію та подарований патріотично-поетичний примірник,

який займе почесне місце у фонді бібліотеки і стане актуальним для наших читачів”, – повідомляється на Фейсбук-сторінці книгозбірні.

***

У Києві традиційно 22 травня до пам'ятника Пророку в столичному парку прийшли небайдужі українці. Мистецьку частину вшанування забезпечила Київська “Просвіта” на чолі з народним артистом України Кирилом Стеценком, який порадував присутніх своїм натхненним виступом. Так само і хор “Просвіта”.

Приємно, що до ветеранів долучилася молодь.

– Я надзвичайно рада, що мої учні – здобувачі освіти 8-Б класу Гімназії-інтернату № 13 м. Києва – були сьогодні на особливому відкритому уроці, де Шевченкове слово звучало з особливою си-

люю! – сказала про своїх вихованців Ольга Ходацька, вчителька і заступниця голови Київської “Просвіти”.

Власн. інф.

***

21 травня у Національному музеї літератури України відбувся літературно-мистецький захід “Учі неложними устами сказати правду...”, присвячений Дню перепоховання Тараса Шевченка на Чернечій горі в Каневі. Акцію було організовано спільно з НСПУ в рамках музейної програми “Борітеся – поборете!”

На урочисту подію завітали відомі українські письменники, громадські діячі, співаки, волонтери, школярі, шанувальники творчості Українського Генія, зокрема голова НСПУ Михайло Сидоржевський, генеральний директор Національного музею літератури України Галина Сорока, заслужений діяч мистецтв України, поет-пісняр Вадим Крищенко, український громадський діяч у галузі інформаційно-комунікаційних технологій, культури та освіти Юрій Пероганич, а також Дмитро Чистяк, Віталій Павловський, Борис Пономаренко, Тетяна Фольварочна, Станіслав Шевченко, Інна Ковальчук, Юлія Бережко-Камінська, Ніна Шаварська, Раїса Сеннікова, Тетяна Череп-Пероганич, Микола Гриценко, Олександр Скороход, Владлен Ковтун, Роман Барановський, В'ячеслав Гук, Ярослав Ткачівський, а також учні початкових класів Спеціалізованої школи № 92 імені Івана Франка і музиканти камерного ансамблю

бандуристів “LiRA”.

Михайло Сидоржевський зауважив, що не було б цієї жакливої війни, якби дітям іще змалечку прищеплювали любов до рідної мови й культури, повагу до батьківщини, до роду, до героїчної і славетної історії пращурів. Також він підкреслив, що тут дуже багато залежать від батьків, від директорів шкіл, які мають бути взірцем для дитини. Голова НСПУ прочитав вірші Тараса Шевченка – “Косар” (із циклу “В казематі”) і “Минають дні, минають ночі...” і подякував керівництву Національного музею літератури України за співпрацю.

Письменник і перекладач Дмитро Чистяк, зокрема, зазначив: “День народження та день перепоховання Тараса Шевченка давно стали для українців символічними. У нашій українській історії з ними пов'язано чимало і хороших, і сумних подій. Були часи, коли за бажання стати в такі дні біля пам'ятника Великому Генію українського народу арештовували, звільняли з роботи, виключали зі студентів... Шевченкове слово стало молитвою, до якої зверталися в усі часи. А з часом слово Великого Тараса набирає ще більшої сили. Нині, в час російсько-української війни, Шевченкове слово стало потужною зброєю у боротьбі з ворогом, зброєю, якої так сильно боїться ворог, що намагається цілити навіть у пам'ятники Великому Українцеві. “Кобзар” читають наші воїни на передовій. Його вірші звучать з уст наших маленьких українських патріотів – наших дітей. Його “Борітеся – поборете! Вам Бог помагає...” гартує дух кожного з нас”.

На вечорі лунали невмирущі рядки Тараса Шевченка, а також патріотична поезія сучасних українських письменників. Зокрема виступили: Вадим Крищенко, Станіслав Шевченко, Ніна Шаварська, Микола Гриценко, Борис Пономаренко, Юлія Бережко-Камінська, Інна Ковальчук та інші.

У програмі заходу була виконана літературно-мистецька композиція “Вінок слави для Тараса Шевченка” – дарунок від учнів початкових класів Спеціалізованої школи № 92 імені Івана Франка для всіх шанувальників Українського Генія, а також прозвучала композиція “Шевченко і музика” – дарунок від музикантів камерного ансамблю бандуристів “LiRA” Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (художня керівниця – доцентка кафедри бандури Галина Савчук). Школярі зворушливо читали твори Тараса Шевченка, а також співали пісень на його вірші.

Пресслужба НСПУ

Василь ГУБАРЕЦЬ,
заслужений журналіст України,
член НСПУ

Своєю всепроникливістю, високим інтелектуальним рівнем, винахідливістю просвітяни не тільки приємно вражали тих, хто начебто прийшов як "визволитель", а й по-справжньому дивували одвічних ворогів-агентів — сталінських енкаведистів. Свідчення цьому — спогади учасників далеких подій і пожевклі сторінки радянських архівних документів. Один із них з позначкою "Цілком таємно", датований 12 травня 1943 року, є нічим іншим, як детально виписаною доповідною наркома держбезпеки УРСР С. Савченка начальникові Українського штабу партизанського руху Т. Строчаку про діяльність групи українських націоналістів у Харкові, очолюваної Володимиром Доленком.

Хто ж ця людина (за визначенням наркомівської доповідної, "давній запеклий український націоналіст"), яка у час німецької окупації міста винесла на собі тягар об'єднувачів зусиль патріотів для спротиву ворогу? У Харкові Володимира Доленка знали давно, адже Слобожанщина — його батьківщина, він тут народився, вивчився на юриста в університеті і працював адвокатом у селянських справах, захищаючи людей з народу. Ще в молоді роки дружба і співробітництво з Миколаєм Міхновським, основоположником українського самостійництва, вплинули на формування його світоглядних позицій.

Харків'яни бачили й чули Доленка в горнілі революційних подій 1917 року, де він виступав одним з організаторів місцевого самоврядування, редагував газету "Рідне слово", обирався поважним представником міста до Центральної Ради в Києві. У подальші роки національно-визвольних змагань Доленко був активним членом Українського національного комітету в Харкові, головою політичної комісії Слобожанської ради, а ще — організатором Української радикально-демократичної партії.

Однак військова інтервенція радянської Росії й окупація Харкова в 1919 році змусили його застосувати інші способи боротьби: працюючи офіційно в колегії адвокатів, він став керівником Харківського підпільного центру — нелегальної антибільшовицької організації, об'єднавши навколо себе групу національно свідомих українців. У характері цієї людини було багато ширшої любові й відданості рідній нації і не менше люті ненависті до споконвічних ворогів — московитських загарбників. Більшовицьким нишпоркам вдалось щось пронюхати — і вже наступного ранку Доленко опинився у в'язниці. Допомогло його адвокатське вміння захищатися: провини не було доведено.

Через якийсь час Володимир Доленко очолив підпільну Українську мужичу (селянську) партію й активно взявся за її розбудову. Діячі партії вважали, що саме завдяки селянству, яке чинило запеклий опір окупантській владі, можна було повалити більшовицький режим методами політичної боротьби і відновити Українську Народну Республіку. Але чекісти дізналися про підпільників і весь провід партії, велику кількість активістів було заарештовано (керівництво висла-

Під ворожими громиами та блискавками Чим дивувала енкаведистів і чим лякала гестапівців "Просвіта" воєнного часу

Завжди, особливо у важкі часи, надійними помічниками й оборонцями українців ставали організації "Просвіти" зі своїми провідниками. Найкраще це відчули харків'яни у Другу світову війну, коли в окупованому німцями місті майже два роки активно й багатогранно діяла, допомагала людям виживати, підносити національну свідомість розгалужена мережа просвітянських структур.

ли на Соловки, а інших — в середньоазіатській та уральській табори). Під час процесу у справі "Спілки визволення України" більшовицькі судді з прокурорами згадали і про селянську партію, і всі її провідники (заочно і додатково) дістали нові терміни ув'язнення. Доленку як голові оголосили вирок: 10 років...

Відбувши термін ув'язнення і з'явившись у Харкові ще до окупації німцями, він почав збирати навколо себе багатьох однодумців, спільно обговорювати, що і коли треба робити далі. Ось як це звучить в енкаведистській доповідній: "Коло старих зв'язків висуло фігуру Доленка як керівника українських націоналістів м. Харкова. Приступивши в умовах окупації м. Харкова до організації української націоналістичної громадськості, Доленко з самого початку діяв дуже обережно й обачливо. Не в приклад львівським, а потім київським націоналістам, Доленко напівфіційно створює в якості організуючого центру не центральну раду, а так званий "Громадський комітет".

У цьому наркомівському доносенні чітко подано не лише характеристику і зміст діяльності Доленка, а й структуру комітету, названо прізвища його керівного

Василь Дубровський

складу, у подробицях викладено методи прийому в організацію, де, коли і з якою метою комітет засідав. Далі 25-сторінковий документ радянської розвідки повідомляє таке: "Легальні зібрання відбувалися в будинку "Національної культури" і були досить багатолюдними. Збиралося до 100 і більше осіб. Офіційно оголошувалось, що це збори "Просвіти"."

За всіма ознаками, такі та всі інші дані для доповідної міг зібрати і передати дуже досвідчений агент радянської розвідки, якому, очевидно, вдалося проникнути в ряди комітету, а може, навіть у керівну верхівку. Деякі публікації називають його ім'я — Кіндрат Полуведько, стверджуючи, що "під час організації "Просвіти" кадровий радянський розвідник К. Полуведько, який офіційно працював у міській управі Харкова, передавав німецьким властям списки людей, відданих ідеї самостійної України".

Своїм господарям-чекістам пересилав набагато більше: окрім списків, очевидно, розмови у вузькому колі, настрої, плани "Громадського комітету".

Згадує про нього у своєму "Щоденнику" воєнного часу і письменник Аркадій Любченко, який у роки окупації працював у харківській газеті "Нова Україна": "...в міській управі заарештовано секретаря управи Полуведька (він колись за Скрипника був секретарем комісії з українізації)". Серед 26 найактивніших членів "Громадського комітету" в доповідній наркома держбезпеки ця особа посідає 9-те місце і характеризується як викладач німецької мови, котрий після вступу Червоної армії в західні області певний час працював у Львівському сільськогосподарському інституті... Німецьке командування заарештувало Полуведька приблизно на початку 1942-го. А хто ж тоді постачав інформацію радянській розвідці аж до травня наступного року (довідна датована 12 травня)?.. Можна висловити здогад, що в середовищі харківських патріотів-націоналістів енкаведисти мали ще якісь джерела точної інформації, щоб так впевнено і в такому обсязі оперувати нею за три місяці до звільнення міста від окупантів.

У руках радянської розвідки опинилися не лише програмні й тактичні настанови "Громадського комітету", а й дані про те, що його існування не було офіційно дозволено німецькою владою, яка згодом заборонила проводити будь-які зібрання активістів цієї організації. Передбачаючи такий хід подій, Володимир Доленко разом з однодумцями ще в перші дні окупації взявся за налагодження діяльності "Просвіти". За його керівства формувался керівний склад, підбиралися люди, які могли забезпечити важливі ділянки роботи, розроблялася програма та конкретні плани. Тому природно, коли "Громадський комітет" перестав існувати, його функції абсолютно в усьому перебрала на себе "Просвіта".

Німцям була добре відома оборона "Просвіти" більшовицькою владою, і вони з початком окупації досить пооблажляли сприймали відновлення діяльності її організації. Тривало це доти, аж поки не ставало відомо про державно-самостійницьке прагнення просвітян, які в Харкові спиралися переважно на рекомендації й поради досвідченого політика Володимира Доленка. Ті поради чітко зафіксовані в документі радянської розвідвальної служби: "Доленко в своїх виступах підкреслював: "Українцям необхідно навчитися по-державницьки мислити і по-державницьки вирішувати всі питання. Треба дипломатично, по-езуїтськи, обдумано і навіть підступно, зіпнивши зуби, діяти в інтересах українського народу... Доленко у своїй практичній роботі

виявляв особливу обережність до політики німців на Україні і рекомендував своїм однодумцям: "Терпіти, не налаштовувати німців проти себе, але водночас побільше виривати прав".

Очевидно, саме такі настанови та зважений підхід дали змогу харківській "Просвіті" періоду Другої світової війни легально розпочати свою діяльність, гуртуючи навколо себе все більше й більше людей. За рекомендацією Доленка головою ради "Просвіти" було обра-но його найближчого соратника, професора історії Василя Дубровського, якого знали як відомого фахівця музейної справи, перекладача з тюркських мов, захисника пам'яток культури України. У 1930-х роках його було схоплено і відправлено в концтабір за традиційно вигаданими звинуваченнями "в контрреволюційній і антирадянській діяльності".

Повернувшись із заслання до Харкова лише напередодні війни з німцями, Дубровський швидко здружився з Доленком, став його правою рукою: разом міркували над майбутнім, формували "Громадський комітет", а паралельно планували й організували "Просвіту". Якщо у "Громадському комітеті" були створені відділи (народної освіти, промислового, торговельного, кооперативного, сільськогосподарського, технічного та інших), то в "Просвіті" існували комісії (правничі, науково-філософська, видавничі, соціального забезпечення, шкільна, історична, фінансово-господарська, мистецька, кооперативна, промислово-індустріальна, церковно-богословська). Через ці комісії, різноманітні гуртки, організації української молоді та жінок-українок здійснювалася вся робота "Просвіти" в умовах німецької окупації.

Вже одні назви комісій визначили їхню спрямованість й основну сферу шоденних турбот. Василь Дубровський сам очолював правничу комісію, до якої постійно зверталися не лише харків'яни, а й мешканці навколишніх сіл та містечок. Від цієї просвітянської структури люди отримували моральну і ділову підтримку через юридичні поради щодо ставлення до німецьких законів, а здебільшого — правові рекомендації в земельних справах. Особливо відповідальною і вкрай важливою для багатьох мешканців Харкова стала комісія соціального забезпечення. Очолювана заступником голови ради "Просвіти" Зоєю Сапичкою, вона діяла спільно з профільними адміністративними органами, дбаючи про влаштування людей на роботу, допомагаючи їм у господарстві, в організації конкретної справи. Ця комісія мала завдання відшукувати сім'ї, які залишилися без годувальників через криваві репресії більшовицької влади, забезпечувати їх найнеобхіднішим: продуктами, матеріальною допомогою, сприя-

Володимир Доленко

ням в облаштуванні житла.

На принципах самопомогли (здебільшого забезпечення харчами, одягом, паливом, грішми) у важкі часи воєнного лихоліття працювали також фінансово-господарська, кооперативна, промислово-індустріальна комісії, хоча всі вони мали ще й інші важливі обов'язки. Суто просвітницьку роботу виконували історична, шкільна, видавничі, науково-філософська, мистецька комісії. Досить діяльно виявилась шкільна комісія, якою керував професор педагогіки Олександр Попов, людина вельми авторитетна й шанована в освітянських колах. Практично всі його пропозиції, рекомендації й побажання активно підтримували і здійснювали завідувач відділу народної освіти міської управи Петро Дрига. Вони спільно підбирали і висували керівниками шкіл досвідчених, перевірених у роботі вчителів-патріотів, які забезпечували навчання дітей рідною мовою, а не мовою окупанта, подавали історичні знання про Україну об'єктивно й правдиво, відкидаючи імперсько-більшовицькі брехливі тлумачення. Цікаво організували школу-курси для підлітків, після закінчення якої майже всіх учнів перевели одразу до агрономічної школи.

Комісія у видавничих справах, що працювала під керівництвом професора Дмитра Солов'я, зуміла оперативного налагодити роботу невеликого видавництва "Українська книжка", випускаючи просвітянські брошури, навчальну літературу для шкільних потреб. Не маючи власного періодичного органу, комісія зуміла добитися свого впливу на газету "Нова Україна", в якій тоді працювали письменники Олексія Варавва, Аркадій Любченко, Анатоль Гак, Олексія Веретенченко, історик Олександр Оглоблін. Ставили роль при цьому відіграв Володимир Доленко, гостро критикуючи зміст і форму публікацій газети, що змусило редакцію звернутися в "Просвіту" за проханням рекомендувати "Новій Україні" професійних авторів, які могли б поживити висвітлення на її сторінках важливих питань, зокрема просвітянських.

Масові заходи успішно орга-

нізувала мистецька комісія, створивши театральний, хореографічний, вокальний гуртки, члени яких постійно брали участь у народних святкуваннях, відзначенні Різдва, пасхальних днів, у концертах для населення. Ця ж комісія відповідала за проведення мистецько-політичних виставок, залучення міської молоді до театральних дійств. Повчальною і послідовною була робота церковно-богословської комісії, яка координувала просвітнянські заходи з Єпархіальним управлінням. Ще “Громадський комітет” змусив керуючого Харківською і Полтавською єпархіями визнати автокефалію української церкви, а член “Просвіти” отець Васильківський розширив і поглибив її вплив на населення. Будучи керівником церковно-богословської комісії і маючи помічниками таких авторитетних людей, як Потієнко, Єгерський, Червінський, Лебединський, отець Васильківський, а отже, й “Просвіта”, сприймалися вірянами дуже тепло, оскільки церковні проповіді були близькі й зрозумілі людям.

Радянські розвідники чітко визначили і зуміли передати донесення через лінію фронту, яка проходила десь поблизу м. Калача Воронезької області, що “діяльність “Просвіти” загалом і кожної комісії зокрема перебувала під безпосереднім керівництвом Доленка та його найближчих помічників (називаються імена професорів Василя Дубровського, Олександра Попова, Дмитра Солов’я, Бориса Порай-Кошиця, дочки священника Зої Сапицької)... Доленко завів такий порядок, що після кожного засідання голова комісії зобов’язаний був з’являтися до нього для інформації і затвердження рішень, прийнятих комісією”. Голова міської управи О. Крамаренко (виявлений і розстріляний гестапо як радянський агент) разом зі своїм оточенням в’їливо називали “Просвіту” обкомом партії, а Володимира Доленка – секретарем обкому. Не випадково й прихильники міського голови доносили в гестапо на Доленка як “підбурювача і керівника петлюрівсько-самостійницької організації з більшовицькою методологією”, який начебто готує повстання проти німців.

Хоча окупанти вдавали, що не звертають уваги на ці нашіптуння, все-таки гестапо уважно придивлялося до діяльності “Просвіти”, яка швидко завойовувала авторитет, зростала кількісно: її членами стали майже 600 осіб. Харківський просвітнянський центр спеціально відряджав своїх інструкторів у райцентри та великі селища для створення і розгортання діяльності осередків “Просвіти”. У різних формах (хори, гуртки, просвітнянські клуби) вони з’явилися і почали діяти в Богодухові, Валках, Вовчанську, Дворічному, Куп’янську, а також Охтирці, що перед війною адміністративно відійшла до Сумської області.

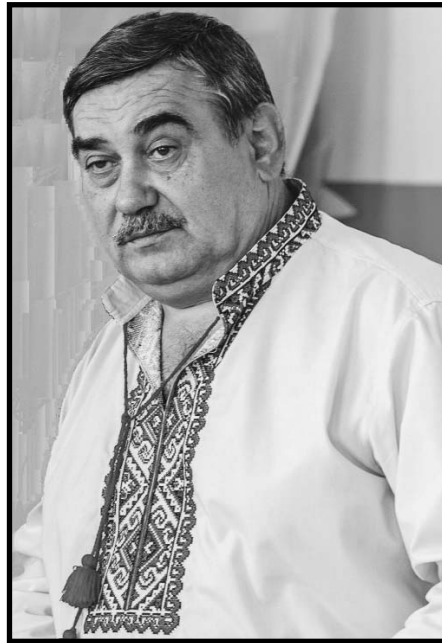
Зовсім не від доброго життя і не з великої любові до української культури й освіти доводилось німцям все це терпіти. Якщо сталінських енкаведистів харківська “Просвіта” дивувала своїм умінням швидко відроджуватись, кількісно згуртованістю і націленістю на конкретну корисну справу, то гітлерівських гестапівців явно лякала прагнення до державного самостійництва, політизацією усіх сфер окупаційно-

го життя. Німецький режим висловив незадоволення з приводу вшанування “Просвітою” пам’яті Симона Петлюри, оскільки той, мовляв, виступав проти присутності в Україні кайзерівських військ у 1918 році. Іншого разу на підготовлену просвітнянськими активістами виставку “Україна під більшовицьким ярмом” було накладено піврічну заборону. Лише згодом, після багатьох прохань професора Василя Дубровського, прискіпливих переглядів експонатів та зміни назви на “Геть більшовизм!” німецька влада дала дозвіл на проведення виставки, яка мала широкий резонанс. Про неї в післявоєнний час поет і журналіст Богдан Кравців так написав в “Енциклопедії українознавства”: “Багатогранну діяльність (на основі самодопомоги, гол. харч.) у 1941–43 рр. розвинула “Просвіта” у Харкові з В. Дубровським на чолі..., навколо якої скупчилося все українське громадсько-суспільне життя. Вона серед іншого влаштувала успішно виставку “Геть більшовизм!”, з експонатами і документами советського терору”.

Гестапівські документи того часу дедалі частіше фіксували далеко не в усьому прийнятну для німецьких властей діяльність харківських просвітнян: побоювалися не тільки впливу “Просвіти”, а й її намагання і вміння обходити наглядові рогатки поліції безпеки та охоронних служб. І все ж на організаторів окупанти мали таємні досє, отримуючи з різних джерел досить точні й об’єктивні дані. Скажімо, про Володимира Доленка знали і нотували у своїх матеріалах те, як він у вузькому колі висловлювався щодо існування об’єднання “Просвіта”, метою якого була “не тільки боротьба з большевизмом і підтримка німецьких збройних сил до перемоги, а й боротьба проти німців для усунення німецького впливу”. Насторожувало гестапо і сказане українським патріотом в іншому місці, де “Доленко недвозначно говорив, що вже тепер необхідно створювати склади озброєння і боеприпасів”. Подібні відомості німці збирали і щодо інших українських патріотів, зокрема, керівного ядра “Просвіти” – професорів Василя Дубровського, Олександра Попова, Дмитра Солов’я та ін.

Здогадуючись про це, просвітняни за складних умов постійного нагляду, під громами і блискавками окупаційного контролю, намагалися в усьому діяти обережно, маневрувати між дозволеним і потрібним українській справі, допомагати людям, які опинилися в окупації. Все важче і складніше доводиться жити і працювати, обравши за мету незалежність і позбавлення чужинських впливів. Уже з весни 1942 року окупанти шаленіють, розпочавши арешти націоналістів-самостійників, зокрема просвітнян, у різних українських містах: у Краматорську схопили 10 активістів, у Маріуполі – голову “Просвіти” Ірія, у Дніпропетровську – 15 найактивніших осіб.

Харківська “Просвіта”, використовуючи легальні можливості, проіснувала до кінця німецької окупації. Володимир Доленко, рятуючи українських патріотів від неминучої загибелі в умовах радянщини, чітко спланував і через надійних людей у різних організаціях та владних німецьких структурах добився виїзду на еміграцію всіх, хто бажав, з числа місцевих інтелектуалів і політиків.

Пам’яті товариша

Раптово й передчасно на 66-му році життя пішов у засвіти Петро Євгенович Гайворонський, учитель, член Національних спілок краєзнавців, письменників, журналістів України, Почесний краєзнавець Донеччини та України, голова Покровської краєзнавчої організації “Обері”, лауреат всеукраїнських премій імені М. Петренка, імені М. Чабанівського.

Все його життя пов’язано зі сходом України: у Лисичанську народився, майже все трудове життя провів у Покровську на Донеччині. Працював у педагогічному училищі, школах, був одним із керівників громадської ра-

ди при міськраді. Багато зробив для відновлення історичної пам’яті, топоніміки українського промислового міста, став фундатором музею в НВК № 1, де викладав. Багато його книжок присвячено землякам, патріотам України, зокрема “Таїни землі” (2015), “Нотатки педагога” (2017), “Покровськ і Покровщина” (2020), “Письменники Покровщини” (2021).

По гарячих слідах, одним із перших, він написав про події так званої “русской весни” 2014 року і її причини в книжці “Скельця калейдоскопа” (2014). Автор припускав, що російська агресія може спалахнути з новою силою. Так і сталося.

Наступного після 24 лютого 2022 року дня Петро Євгенович записався до територіальної оборони міста, але за станом здоров’я пробув там недовго. Згодом йому, як і більшості жителів Донеччини, довелося залишити рідний край.

До останнього дня він працював за фахом, готував матеріал для нової книги, дописував і популяризував тижневик “Слово Просвіти”. Не тільки вірив у переможне майбутнє України, а й наближав його.

Світла пам’ять Петру Євгеновичу Гайворонському, не забудемо.

Краєзнавці, письменники та просвітняни з Донеччини

Ярослава РІЗНИКОВА

Ми знаємо, яким є важливим кожен голос адвокатури України у різних куточках світу. Ще один такий потужний голос прозвучав у Римі під час 79-ї Генеральної Асамблеї Єпископської Конференції Італії, що відбулася 20-23 травня.

“Україна потребує підтримки демократичного світу”, – закликав митрополит Михайл Бубній – єпископ Одеський та голова Патріаршої комісії у справах монашества, який за дорученням Блаженнішого Святослава був делегатом від Української греко-католицької Церкви.

У зверненні до італійського єпископату владика Михайл подякував за “постійну підтримку України, зокрема за співпрацю з УГКЦ та сприяння у душпастирських і гуманітарних проектах УГКЦ”, за опіку над сотнями українських біженців, та закликав “бути голосом правди про Україну”.

Розповідаючи про війну в Україні, владика Михайл зазначив: “На жаль, передбачуване швидке завершення цього халявного повномасштабного вторгнення Росії на територію незалежної

Голос “за” Україну у Ватикані

держави України не справдилося. І вже третій рік Україна великою ціною і жертвою тисяч її громадян, які полягли на полі бою чи були просто невинно вбитими, виборює свою незалежність і право на існування як окрема держава зі своєю мовою, традицією та культурною спадщиною, водночас захищаючи демократичні європейські цінності та принципи у Східній Європі”.

Він вказав на ідеологію “русского міра” як на джерело геноцидної війни проти українського народу. Також він розповів про закриття греко-католицьких храмів на окупованих територіях та переслідування священників.

“Дехто з вас, у тому числі Його єміненція Кардинал Дзуппі, відвідали Україну в час війни і на власні очі побачили це жахіття, яке несе із собою нова, штучно створена в Росії ідеологія, так звана “доктрина русского міра”, що пропагує у XXI столітті нову російську імперію з елементами месіанства на засадах поглинання національних меншин, насад-

женням своєї мови, культури і релігії.

Дозвольте навести конкретний приклад наслідків цієї ідеології в моєму екзархаті. Перше, що роблять росіяни на окупованих територіях, – це заборона будь-яких національних символів України, нашої мови, Церкви аж до заборони харитативних організацій, зокрема Карітасу України та Лицарів Колумба. Я вже не кажу про громадські організації, які плекають українську мову та культуру...”, – сказав владика Михайл.

Владика закликав присутніх зрозуміти, що “сьогодні в Європі народжується новий Гітлер. Росія розброювала Україну понад 30 років, аж поки 24 лютого 2022 року розпочала повномасштабне вторгнення. На початку 2022 року російський уряд запевнив нас, що не нападе на Україну. І що сталося через місяць? Вночі він запустив ракети. Ми свідомі цього, що не можемо вірити жодному слову нинішньої російської влади”.

Він розповів, що в умовах війни, незважаючи на виклики, кожна парафія та душпастирський осередок УГКЦ перетворилися на гуманітарні центри допомоги людям, на місця, де кожен може знайти місце для молитви і підтримки.

Завершуючи свою промову, владика Михайл сказав: “Від імені Його Блаженства Святослава, насмілюся просити вас, дорогі співбрати у єпископстві та учасники цієї асамблеї, бути адвокатами України, говорити правду про війну в Україні, відважно стати на захист тих, хто страждає і кого вбивають”.

Потужні й мудрі слова!

Читали Житомир і згадували Тена

Людмила ЛОБАЧОВА
Фото Лариси Паламарчук

Житомирці вперше долучились до пішохідної екскурсії “Читати Житомир”, яка відбулась у рамках святкування Дня музіїв.

Учасники мандрівки змогли побачити та відчути місто через призму авторських текстів письменників, які в ньому жили та описали в своїх творах. Дізналися більше про митців слова, їхню творчість і зв'язок з Житомиром.

Двогодинну прогулянку почали з фонтану на Першому Бульварі, пройшли вісім локацій. Кожна з зупинок присвячена письменнику, його твору та місцю, де розгортається дія. Серед названих імен одне звучало найчастіше – Микола Васильович Хомичевський, який увійшов у літературу під псевдонімом Борис Тен. Доля пов'язала його з Житомиром. “Це була велика людина мого рідного міста... Коли kažемо “Житомир”, то першою асоціацією в мене постає Борис Тен”, – читаємо у спогадах іншого відомого житомирянина, письменника, лавреата Шевчен-

ківської премії Валерія Шевчука.

– “Читати Житомир” і не згадати ім'я людини з іменем Дніпра неможливо. Він – просвітянин, релігійний діяч, поет-перекладач, мистецтвознавець, педагог. Влітку 1917 року Хомичевський увійшов до Ради Товариства “Просвіта” у Житомирі, а після Другої світової війни тридцять один рік перекладав із давньогрецької на українську “Одісею” та “Іліаду” Гомера, за неповторний переклад отримав премію ім. М. Рильського. Він об'єднав навколо себе житомирців, відкривав нові імена та багатьом дав дорогу у майбутнє. Гортаючи твори місцевих авторів, ми знаходимо згадки про Миколу Васильовича. Геній його людяності вплинув на становлення того чи іншого автора, про це написано в їхніх біографіях. Саме тому у екскурсії “Читати Житомир” ми знову і знову повертаємось до імені видатного українця, – зазначила екскурсовод та просвітянка Людмила Заліщук.

Зацікавились літературною прогулянкою бібліотекарі, вчителі, ліцеїсти 6-9 класів, студенти та

викладачі державного університету “Житомирська Політехніка”.

“Кожне місто – це Всесвіт, у котрому переплітаються долі людей та країни. Хто жив, творив, писав, розповідав про Житомир і у Житомирі, ми дізнавались на екскурсії. Хтось відкривав для себе нове, хтось почував знайомі імена. Багато локацій. Та це не все. Житомир – славний своїми людьми. Бо без людей, котрі жили, живуть та будуть жити в ньому, він перетвориться на бездушне поле мовчазних будинків. Читаймо Житомир, як книгу. Бо в ній заховані скарби пам'яті народу”, – поділилась враженнями на сторінці у Фейсбуці письменниця Лариса Паламарчук.

Пішохідна екскурсія є частиною однойменного урбаністичного літературного проекту, який реалізується Житомирським обласним краєзнавчим музеєм, зокрема відділом “Житомирський обласний літературний музей”, Державним університетом “Житомирська політехніка”, Обласною бібліотекою для дітей та юнацтва та Житомирською обласною організацією НСПУ. Робота над проектом триває.

Лавреатів “Вікімечч” 2024 оголошено в День Героїв

Євген БУКЕТ

23 травня, в День Героїв, громадська організація “Інститут національного розвитку” та Київське обласне об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка оголошили імена лавреатів відзнаки “Вікімечч” імені Олега “Raider” Ковалишина “за внесок у Перемогу України в інформаційній війні”.

“Вікімечч” вручається з 2021 року щорічно як своєрідна подяка від громадянського суспільства українським вікіпедистам, які роблять великий внесок у боротьбу з окупантами, створюючи через українську Вікіпедію інформаційний контент про українців для світу і про світ для українців.

Лавреатами 2024 року стали активні редактори української Вікіпедії:

Максим Огородник – за період широкомасштабного російського вторгнення започаткував понад 1200 статей, значна частина з яких присвячена подіям і учасникам російсько-української війни, зокрема, військовослужбовцям, які отримали звання “Герой України”;

Максим Гаврилюк – який має

значний внесок у висвітлення звитяги українських Героїв у російсько-українській війні, вшанування пам'яті загиблих воїнів;

користувач **Долинський**, який створив та постійно редагує багато статей про учасників Визвольних Змагань (Армія УНР, УСС, УГА, УВО, ОУН, Карпатська Січ, УПА), а також про учасників нищівної війни.

Довідково:

Олег “Raider” Ковалишин (18.08.1978 – 23.05.2014), в пам'ять про якого заснована відзнака, – учасник змагань з історичної реконструкції та боїв із застосуванням середньовічної зброї, редактор української Вікіпедії, учасник Революції Гідності і доброволець батальйону “Донбас”. Загинув у бою під Карлівкою в День Героїв, 23 травня 2014 року.

Ініціатор відзнаки – Микола “Крук” Кравченко (20.05.1983 – 14.03.2022) – кандидат історичних наук, ідеолог Азовського руху, учасник російсько-української війни з 2014 року, редактор української Вікіпедії. Загинув внаслідок ворожого обстрілу з БМ-21 “Град” в селі Горенка Бучанського району Київської області.

Олександр ГРОМОВ,
м. Київ

У кожній нації є національна ідея, у нас вона давня, як і наша історія, – це будівництво національної держави українського народу. Незважаючи на несприятливі часи, жорстоке переслідування в недавньому минулому, її ніколи не випадало забути. А після Революції Гідності ця ідея виходить на рівень державної політики. Ставлення до національної ідеї неодмінно характеризує як спільноту, так і будь-яку особистість.

Початок широкомасштабної війни Росії проти України Президент України Володимир Зеленський зустрів так, як і належить керівникові держави. Миттю відійшли в минуле запевнення, що все буде добре, зникла згадка, що не варто хвилюватися, а думати про вільний час. Усе це відпало, треба швидко ухвалювати невідкладні рішення, відвернути загрозу, що нависла над країною. Його звернення до народу стали чіткими й зрозумілими, він сповістив, що у нас є сили і воля дати відсіч ворогові. Наша мета – свобода і демократія, і нікому не вдасться похитнути нашу рішучість до спротиву.

Нешодавно в Києві в Будинку письменників, де виник задум створити Народний Рух України, було відкрито меморіальну дошку на честь цієї події. Виступаючи на установчому з'їзді цієї всенародної організації 8 вересня 1989 року, відомий письменник Олександр Гончар сказав: “З трибуни з'їзду, сподіваємось, до народу промов-

Діяти, щоб розвиватися

лятиме сама безкорислива правда життя, лекучі його проблеми, високі почуття громадянської відповідальності, розуміння обов'язку, справжнє вболівання за долю переставати, за наше спільне майбутнє”.

І далі він окреслив ці проблеми – національні, соціальні, економічні. Саме в такій послідовності їх і треба вирішувати, щоб досягти успіху. Якщо ж порушити цю послідовність, виставити наперед соціальні чи економічні проблеми, а національні відкласти на якийсь період, то в результаті отримаємо те, що маємо сьогодні в Україні. Тупцюємо на місці не один десяток років, діючи вибірково, і все з'ясуємо, як, чому, через що так незугарно виходить і хто в цьому винен.

Вживаючи неякісну, забруднену воду, можна й захворіти. Тоді, щоб одужати, кидаємось шукати ліки, діставати їх за високими цінами. Та чи не краще відмовитись від такої води, знайти перерінену, чисту, придатну для всіх потреб? Життєдайне джерело народної мудрості доносять до нас українські письменники, діячі культури, історики. Чи прислухаємось ми до них, людей талановитих, освічених, правдивих, чи сприймаємо їхні поради?

Свого часу на виборах до Верховної Ради України Олександр Гончар мовив схвально слово про одного з кандидатів у народні депутати, якого добре знав. Однак обрали зовсім іншого, нічим не примітного, з невідомими здіб-

ностями. Буває й так, що людина відома, з активною життєвою позицією, має на своєму рахунку вчинки, корисні для суспільства й гідні наслідування, але її поведінка залишається ніби втаємниченою, прихильність громадськості дістається іншому.

Через це у владі зустрічаємо тих, кого й на гарматний постріл не можна до неї допускати. Мало того, опісля, коли хибний крок не заперечити, починають лунати гнівні розпачі, звідки така окаяніна виникла. Чому так трапилося, що обрали чоловіка, який мав би служити людям, а він виявився причетним до якихось зловживань?

Яка політика правильна? Та, що є виваженою й обгрунтованою, відповідає прагненням людей, передбачає завтрашній день. А нині, в умовах російсько-української війни, вимоги до тих, кого приваблює така діяльність, зростають. Задля оборони країни потрібні військова техніка та різне спорядження, їх повинні виготовляти наші підприємства.

І це в той час, коли чимало кваліфікованих працівників опинились за кордоном. Як їх повернути? Адже ці люди влаштувалися там на роботу, мають змогу порівнювати зарплату з тією, яку вони отримували вдома, і вбачають значну різницю.

Відома, що на час проголошення незалежності України в 1991 році ми входили в число країн з найбільш розвинутою економікою. Куди ж все це поді-

лося? За новими ринковими відносинами мали б прийти нові власники, здатні домогтися підвищення рівня економіки, збільшення виробництва. Почалася приватизація державного майна, в якій відзначились директори підприємств, колишня партноменклатура, представники влади.

У ході її проведення національні інтереси не були враховані повною мірою. Тому й виникли рейдерські захоплення підприємств, доведення їх до банкрутства і ще інші непередбачені ускладнення. За всіма цими комерційними операціями крилася вигода окремих осіб, які знайшли місце для своїх капіталів у іноземних банках.

А де нині національний капітал, спрямований на розширення виробництва, нові технології, які підвищують продуктивність праці, а за ними й гідну її оплату? Аж приватизація відкриває широке поле діяльності в нашій економіці, з'являється конкуренція умови для виробництва добротних товарів.

Чи є у нас урядовці, які розуміють роль і значення національного капіталу в розвитку країни? Що вони зробили для його появи і утвердження в комерційних операціях? Де ви, майстри, інженери, підприємці, здатні провести економічні перетворення в країні, оновити заводи, фабрики, піднести виробництво до світових стандартів?

Щоправда, тут вони можуть навести буденне спростування: а хто ставив перед ними такі завдання, контролював їх виконання, вживав необхідних заходів,

щоб не перетворити цю генеральну лінію нашого розвитку на недосконале випробування. Дилетантське уявлення, не має значення, від кого вони випливають, протипоказані економічним відносинам і заявляють про себе банкрутствами і втратами.

Якщо немає законності і правопорядку, відсутня фінансова дисципліна, там самолично і безперешкодно визріватиме безлад і хаос. У такому разі нічого путнього не чекай, там процвітають крадіжки, шахрайство, хабарництво.

Та є у нас і окремі підприємства, агрофірми, де господарство ведеться уміло й грамотно, все організовано належним чином, і зарплати у працівників пристойні. Одним словом, все налагоджено професійно, без поршень і марнотратства. Бо там керівники думають не тільки про власні досягнення, а й про людей, які у них працюють і є творцями матеріальних цінностей. От би поширити цей досвід повсюдно, і тоді б країна швидко змінилася б, стала такою, як лише в мріях окреслювалося.

Нині у нас війна, воєнний стан – це надзвичайні події, вони вимагають мобілізації всіх наших сил, діяти з кращими результатами, виходячи з національних інтересів. З плінном часу настрій людей змінюється. Виникає розуміння того, що окрім самих нас, ніхто не прийде й не візьметься поліпшувати умови й обставини нашого життя, долати перешкоди, які виникають в суспільстві. І об'єднати наших громадян може спільна мета – щоб Україна стала могутньою державою.

Волинь, ОУН, УПА, ГУЛАГ, Полтавщина Життєві стежини борця за незалежність Омеляна Суничука

Леся БОНДАРУК,
кандидатка історичних наук,
співробітниця УІНП

Семінарист

Омелян народився 1 січня 1923 р. у селі Більче Демидівського району на Рівненщині. Батьки були середнього достатку. Мати Ксенія – селянка, батько Сила – офіцер російської царської армії часів Першої світової. У сім'ї виховували троє дітей – старший

Омелян Суничук, Луцьк, 1947 р.

Володимир із 1921 року, молодша Ольга народилася у 1930 р.

Омелян закінчив у червні 1941 р. місцеву середню школу. У цей час став членом Організації Українських Націоналістів, яка вела боротьбу за здобуття Україною незалежності.

На початку німецької окупації у селі відбулися збори. Селянам дозволили обрати серед своїх членів допомогову поліцію. Хтось запропонував Омеляна, громада підтримала. Хлопець погодився на службу за порадою товаришів із ОУН – потрібно було використати нагоду для прикриття вишколом – навчатися військової справи, щоб справа боротьби за Україну була реальною. Через 2-3 місяці ці хлопці з поліції захоплювали нацистську зброю та боеприпаси і переходили в ліси. Створювали перші відділи самооборони, що потім стали основою Української Повстанської Армії.

Омелян у поліції служив лише два тижні. Він мріяв вчитися, тож поїхав у Луцьк. Вступив в учительську семінарію. Проте училе скоро закрили, і він перейшов на матуральні курси, які очолював член ОУН Іван Білецький. Суничук був слухачем гуманітарного відділення. Через місяць у Луцьку відкрилися богословсько-пастирські курси і Омелян перейшов туди. Ці курси заснував єпископ Полікарп Сікорський – тимчасовий адміністратор Православної Автокефальної Церкви на звільнених землях України, призначений митрополитом УАПЦ Діонісієм.

Нацисти почали вивозити людей на роботу в Німеччину. Протоієрей Маюжинський довідувався через знайомих про можливі обклави й попереджував семінаристів. Не раз їм доводилося втікати під час навчання до річки

70 років тому, 16 травня – 26 червня 1954 р. в Казахстані відбулося Кенгірське повстання. Політв'язні зуміли зламати хребет тоталітарного насилля в концтаборах. Омелян Суничук тривалий час був відомим лише як член комітету політичних в'язнів під час Кенгірського повстання політичних в'язнів ГУЛАГу. Але завдяки відкритому доступу в Україні до архівів радянських спецслужб, в архіві СБУ Волині знайшлася кримінальна справа щодо Омеляна Суничука – члена ОУН і УПА, священника, політв'язня ГУЛАГу.

У часи незалежності був неговірким, адже мешкав у місті Комсомольськ (нині Горішні Плавні) на Полтавщині, де бандерівців згадували в контексті радянської пропаганди як “ворогів народу”. Велике інтерв'ю записав дослідник Кенгірського повстання Микола Формозов, але дозволу на публікування за життя Героя не отримав. За його біографією можна зняти блокбастер і можна вивчати історію України у ХХ столітті. Уперше написати біографію Суничука вдалося завдяки архівним документам та уривкам неопублікованого інтерв'ю-спогаду.

Стир, а нацисти нікого не заставляли в аудиторіях. Омелян Суничук став свідком, як гітлерівці знищували євреїв з луцького гетто.

У Луцьку було 28 тисяч євреїв, 23 тисячі розстріляли, – згадував Омелян Суничук в інтерв'ю історіку Миколі Формозову в 2006 році. – Їх вивозили десь близько 8 км за Гнідавою і там розстрілювали у великих ямах. Сам не бачив, але бачив, як вели їх. Чоловіки середнього віку збиралися і кинулися на конвою, який їх оточував. Частково їх постріляли, але багатьом вдалося втекти.

Повстанець

У жовтні 1942 р. Омелян повернувся в рідне Більче, допомагав батькам по господарству. Саме в цей період активно формувалися сотні Української повстанської армії для боротьби з окупантами. Друзями Омеляна були брати Казвани – Дмитро і Микола із сусіднього села Охматків Демидівського району. Вони пішли в УПА.

Восени 1942 р. на пропозицію сотника УПА Миколи Казвана Омелян Суничук пішов в УПА,

обравши собі псевдо – “Білий”. Влітку 1943 р. пройшов вишкіл у с. Красне Млинівського району на Рівненщині, де став політичним виховником вояків УПА. Керівником цього вишколу був колишній мешканець Красного Олексій Шиманський – політвиховник обласного проводу ОУН.

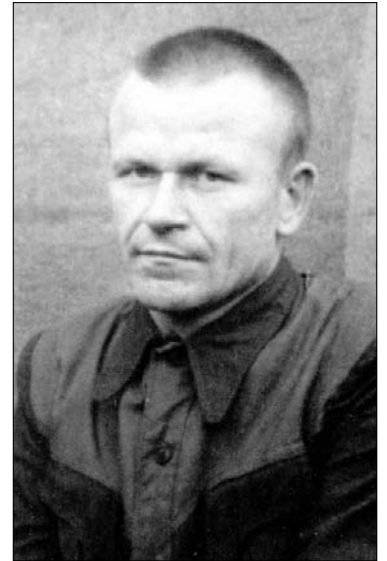
“Після навчання був політвиховником у сотні “Калини”, – згадував Омелян Суничук. – Діяли проти нацистів на Рівненщині. У 1943-му поляки палили наші села на Грубешівщині та по всій Холмщині. Довелося з ними воювати, бо ревно служили німцям проти українців. “Береза” (Іван Федорович, родом із східних областей) керував у нашій сотні УПА артилерією. Влітку 1943 р. ми під його керівництвом захищали від поляків наші села”.

Село Панська Долина Острозького району налічувало понад півсотні хат, з них кілька було українських, решта – польські. Під час німецької окупації тут була база польської самооборони. Як свідчать архівні документи, 21 серпня поляки з села Панська Долина за підтримки загону під командуванням З. Кульчицького

на псевдо “Ольгерд” напали на село Надчичі, де замордували старосту, а наступного дня забрали 6 осіб із села Ледухівка (нині – Новоукраїнка). Захищаючи українське населення, повстанці сім разів напали на Панську Долину. Однак, окрім спалення польських хат, людських жертв не було. Омелян Суничук наприкінці 1943 р. брав участь в одному з таких походів на Панську Долину.

Згодом із сотнею “Гірняка” Суничук перейшов у Тернопільську область. У бою з нацистами був поранений в ліву ногу. Лікувався в шпиталі УПА у с. Красне Демидівського району. Та невдовзі поблизу з'явився загін радянських партизанів і лишатися було небезпечно, відтак поранених розташували по різних селах. 14 січня 1944 р. Омелян повернувся до батьків у с. Більче.

Навесні 1944 р. Омелян разом з іншими повстанцями вирушив у похід через кордон у Чехословаччину. Проте через зрадника потрапили у засідку НКВД. Були оточені й виходили з бою по одному – кому як вдалося. Багато воїнів УПА загинуло в лісі. Омелян, відступаючи, підірвався на

Омелян Суничук в Кенгірі

міні, але отримав легке поранення. Вдома у батьків лишатися було небезпечно – радянська влада на всю розгорнула масові репресії проти місцевого населення, яке підтримувало УПА. Взявши довідку про закінчення богословсько-пастирських курсів, Суничук вирушає до Луцька.

Священник-бандерівець

Разом із товаришем-священником, Омелян, одягнутий в рясу послушника, 25 кілометрів цілу добу добирався в Луцьк. Пішки йшли ночами, вдень було небезпечно. Однак єпископа не застали. Дали посвідку, з якою треба було звернутися у Богоявленський монастир у Кременці. Сівши на попутну машину, Суничук добрався у обитель, що була в 1941–1943 рр. резиденцією глави Автономної Православної Церкви в Україні. Лишився при монастирі послушником, через два тижні став дяконом. За два місяці Омелян було висвячено у священника. Таке поспішне посвячення було спрямоване на порятунку людей, наближених до церкви, від мобілізації в радянську армію. Так і Омелян, як служитель церкви, отримав у воєнкоматі відтермінування від військової служби.

Деякий час Омелян із монастиря їздив у Луцьк: купляв парафін, а там давав виробляти свічки для потреб обителі. У Кременці він відновив зв'язки з націоналістичним підпіллям і отримав завдання легалізуватися для продовження боротьби. У 1944 р. Суничук оженився на лучанці Леоніді, молодшій за нього на два роки. Переїхав жити у Луцьк. У 1945 р. в їх сім'ї народилася донька.

У Луцьку Омеляна Суничука викликали у СМЕРШ – відділ контррозвідки, що вів боротьбу з націоналістичним підпіллям. Запропонували співпрацювати, працюючи священником у волінських селах, збирати інформацію, щоб виявляти бандерівців і тих, хто їм допомагає. Він пообіцяв дати відповідь за два тижні. За цей час зустрівся з товаришами з ОУН і УПА та розповів їм про цю пропозицію. Друзі порадили погодитися на співпрацю і вести подвійну гру: здавати лише ту інформацію, яка вигідна націоналістам, і таким чином допомагати підпіллю. Суничук так і зробив. Зустрічі в Луцьку зі СМЕРШ були рідко, а та інформація, яку їм подавав, не шкодила людям – вона стосувалася або загиблих повстанців, або тих, що вже відійшли за кордон.

Із жовтня 1946 року Омелян Суничук був священником у селах Затурці та Семереньки Лока-

Повстання проти імперії страху

Просвітницьке онлайн-зібрання до 70-річчя Кенгірського повстання влаштував Український інститут національної пам'яті (УІНП). На офіційному Ютуб-каналі УІНП провели онлайн-захід “Танки проти жінок. До 70-річчя Кенгірського повстання”, присвячений повстанням у таборах ГУЛАГ. Також співробітники Інституту означили чимало подій, які дають можливість провести паралелі із сучасною російсько-українською війною за незалежність України.

Кенгірське повстання тривало 42 дні – від 16 травня до 26 червня 1954 р. в Казахстані. Воно розкололо моноліт СРСР – імперії страху. Тисячі беззбройних в'язнів повстали проти беззаконня і нелюдського існування. Понад 40 днів вони диктували Москві свої вимоги. Більшість організаторів і учасників цього повстання були українцями. Їм цього не пробачили і вчинили жорстоку розправу. Попри те, що повстання було придушене, повстанці Кенгіра здобули перемогу, яка своїм значенням перевищувала жертви. Після повстань була здійснена повна реорганізація системи: протягом кількох років звільнили дві третини ув'язнених, виправно-трудова табора (ВТТ) скасували, а в'язнів з ВТТ перемістили до колоній, особливо небезпечних – до тюрем.

Представники УІНП наголосили, що цьогоріч на державному рівні вшановується пам'ять учасників Кенгірського повстання, а представник УІНП в Полтавській області Олег Пустовгар розповів про життєві стежини борця за незалежність Омеляна Суничука і висловився за увічнення його пам'яті в Горішних Плавнях: “Настав час створити тематичний куточок у міському краєзнавчому музеї й назвати вулицю на честь Героя”.

Просвітницьке онлайн-зібрання завершилося переглядом/трансляцією ролика з інформаційного курсу “ГУЛАГ. Історія боротьби”, присвяченого історії боротьби українського народу проти радянської каральної системи – концентраційних таборів ГУЛАГ.

За матеріалами офіційного Ютуб-каналу УІНП

чинського району. Будучи священником, підтримував зв'язки з членами ОУН, допомагав збором коштів і продуктів для УПА.

У документах КГБ, зокрема, є довідка, що на території Затурцівського району в той час діяли члени ОУН “Сагайдачний” – Романюк Володимир Дем'янович, 1923 року народження, родом із с. Затурці. Ліквідований у березні 1947 р. Затурцівським РО МГБ. А також діяв “Калина” – Лапушинський Михайло Васильович, 1913 року народження, родом із Галичини, мешканець села Семеренки. Ліквідований 12 березня 1949 р. “самими бандитами за підозрою у зв'язках із МГБ”.

Омелян Сунічук, працюючи в Локачинському районі, проживав у Луцьку. У будинку № 13 на вулиці Коцюбинського жила його дружина Леоніда і донька Лариса, а також рідна сестра Омеляна – Ольга. Старший брат Володимир жив у Ковелі.

Церква в Затурцях

У 1949 р. Сунічука переводять на парафію у с. Пірванче Горохівського району. Однак працювати довелося недовго. За кілька тижнів, під час його приїзду до сім'ї в Луцьк, 1 квітня 1949 р. Омеляна арештовують УМГБ. Його батьків на Рівненщині також піддали репресіям. Батько помер, а мати лишилася одна. Після арешту Омеляна, до неї з Луцька переїхала донька Ольга.

Політв'язень

У кримінальній справі № 8997, що зберігається сьогодні в архіві СБУ Волинської області, йдеться, що Сунічук, будучи священником, мав виразну антирадянську позицію, яку не приховував від своїх прихожан у селах Затурці та Семеренки Локачинського району. Про це свідчать протоколи допитів багатьох селян, які розповідають, що він висловлювався проти колгоспів, любив співати українські патріотичні пісні, пропагував віру в Бога і Україну.

Радянська система вирішила знищити Омеляна Сунічука за його політичну позицію. На слідстві в Луцьку його били й жорстоко катували. До звинувачення у справі дошивається все, що могло погіршити його становище. Попри лише двотижнє перебування Омеляна в допоміжній поліції у червні 1941 р., йому інкримінують участь в арештах нацистами “радянсько-колгоспного активу”. Найголовнішим же звинуваченням є участь в Українській Повстанській Армії, вказується навіть, яку зброю використовував у боях проти ворогів.

Окремою сторінкою звинувачення йде участь у нападі на поляків. Сунічуку інкримінують на різних сторінках кримінальної справи убивство від 3 до 10 тисяч поляків села Панська Долина Острозького району. Це при тому, що у селі налічувалося лише понад 50 хат і там фізично не змогло б проживати навіть півтисячі поляків! (А згодом, у 1956 році, Острозька районна рада надасть довідку слідчому КГБ за підписом М. Чалого і печаткою, що “Села Панська долина в Острозькому районі не було і немає”).

Особливо уїдливі є ще одні звинувачення – про дворушництво. Чекістів обурювало, що Сунічук не виконав обіцянку співпрацювати з органами радянських спецслужб, давав їм нецінні повідомлення, дезінформував на користь УПА, з якою продовжував спільну боротьбу проти радянської влади, проводив актив-

доля дружини Леоніди, у касаційній скаргі Омелян згадав лише, що донька лишилася сиротою. Подальша доля дитини – невідома.

Бунтар ГУЛАГу

У січні 1950 р. Омеляна Сунічука привезли відбувати ув'язнення в Степлаг. Цей табір – один із 4 у Казахстані (із 12-ти організованих в 1948 р. особливих місць позбавлення волі з надзорстким режимом утримання в системі ГУЛАГ СРСР) був одним із найбільших. На початку свого існування табір мав 9 відділень, розкиданих на величезній території в Караганді, Джезказгані, Байконурі, Екібастузі та Балхаші. Деякі відділення знаходились від управління табору на відстані 800 і 2400 км. Тут одночасно утримувалося до 25 тисяч ув'язнених, серед яких значну частину становили українці.

“Нас привезли у січні, коли було 45-50 градусів морозу, – згадав Сунічук. – Наші намети були пусті. Матраці, набиті стружкою, повністю замерзли. Думав, що кінець мені буде. Але тут підходять хлопці знайомитися. Розпитують: хто звідки прибув? І я зустрів Антонока – бургомистра Холма. Я з ним познайомився в Луцьку. Він приніс миску рибного супу і хліба. Цим поділився зі своїми хлопцями-західниками. Хоч якось підкріпилися. Бо нам ще нічого не давали – не заробили”.

Омеляна відправили працювати у кам'яний кар'єр. Коли він сидів у тюрмі під слідством, то політв'язні, які їхали з Воркути на переслідування, навчали: “Не вздумай працювати! Якщо будеш працювати – загинеш. За ті 350-400 грам їжі не зможеш працювати. Але зможеш жити і більше нічого, зате не помреш”. У напарники Омелян взяв із собою теж волинянина, разом їздили 12 км на кам'яний кар'єр. “Перший і другий день працювали. А потім склали куб із каменю – і все. Це було перше хрещення – відмова від роботи. Заставити політичних працювати не мав права і сам бригадир. А бригадирами стали ті, які всіх попередніх зарізали – за місяць 73 людини”, – розповідав Сунічук. Політичні в'язні на початку 50-х рр. виграли жорстку війну з кримінальними злочинцями, яку називали “рубилівка”. Закріпивши свої позиції, вико-

Омелян і Раїса Сунічуки, 2005 р.

ристовували методи “італійських страйків” – відповіддю на порушення й так поганих умов утримання в'язнів були сидячі протести, сповільнена й непродуктивна праця, невиконання плану при формальному виході на роботу.

Як одного з найнепокірніших, Омеляна з сотнями таких самих бунтарів перевели у 3-тю зону концтабору в Кенгірі. Табір-на влада вважала, що ізоляція бунтарів погасить їхній опір. Насправді непокіра поширювалася в інших місцях ув'язнення.

Із 16 травня до 26 червня 1954 р. тривало Кенгірське повстання. Тисячі беззбройних в'язнів повстали проти беззаконня і нелюдського існування. Вигнали табірну адміністрацію, об'єднали дві чоловічі й жіночу зону й висунули ряд вимог до влади, вимагали приїзду комісії з Москви.

Омелян користувався авторитетом у політв'язнів, не раз у колі земляків розповідав історію України. А під час повстання вони запросили його у комітет, щоб від імені повстанців вів переговори з московським начальством. Серед багатьох вимог про гідне ставлення і людські умови утримання, було й звільнення неповнолітніх та інвалідів, але найголовніше – перегляд справ засуджених і зменшення їм термінів ув'язнення.

Влада вела переговори, залякувала повсталих, навіть задовольнила деякі вимоги. А поба-

чавши, що кенгірці налаштовані боротися за права людини до кінця, вирішила придушити повстання силою. Вночі 26 червня у зону ввели п'ять танків і озброєних солдатів із собаками. Пролити ріки крові від сотень невинних жертв, Кенгірське повстання зупинили.

Омелян Сунічук вижив. Сидів у тюрмі, проходив слідство. І як тисячі в'язнів того часу писав численні звернення з проханням переглянути його справу.

Хоч Кенгірське повстання придушили, бунти й надалі тривали у таборах, але вже менших масштабів. Зрештою, систему ГУЛАГу було реформовано. У 1955 р. розпочалися перегляди справ засуджених. І в цьому перемога повстанців Кенгіра!

Вигнанець

У червні 1956 р. справу Омеляна Сунічука переглянули і термін ув'язнення скоротили. Після 21 липня настало довіроочекуване звільнення. Відправили на поселення у Хабаровський край на острів Бандарина. Через два тижні Омелян довідався, що є дозвіл повернутися додому, але не було на це грошей. Земляки, які й там підтримували один одного, спільно зібрали Сунічуку кошти на квиток до Луцька.

На Волині у 1956 р. ще тривала боротьба НКВД проти ОУН і УПА. І повернення Сунічука, колишнього повстанця, не сподобалося владі. Через два дні міліція дала йому 24 години, щоб покинути Луцьк. Погрозували, що може загинути хтось із свідків у його справі, і тоді він сяде на новий термін за вбивство. Омелян зрозумів, що небезпека реальна, тож зголосився на роботу в Джезказган у Казахстані. І виїхав.

Працював на шахті. Одружився на місцевій дівчині Раїсі. У сім'ї виростили доньку Ларису. У 1958 р. під час аварії на шахті Омелян Сунічук отримав важку травму голови і став інвалідом II групи.

У 80-х роках Омелян Сунічук із дружиною переїхали у місто Комсомольськ (нині – Горішні Плавні) Полтавської області. Тут їм купили квартиру їхні донька і зять.

У 1994 р. у Москві відбулася конференція “Спротив у ГУЛАГу”. За запрошенням у ній взяв участь Сунічук. Побачився із багатьма друзями по неволі, згадав важке концтабірне минуле. Після повернення додому звернувся у Волинську обласну прокуратуру за реабілітацією, але отримав відмову. Скрутні умови існування у 90-х, важкі хвороби змусили Сунічука у 1997 р. вдруге звернутися за реабілітацією на Волинь. “Я жертва сталінсько-комуністичного режиму. Колишній священник, а нині інвалід, нікому не потрібний”, – йшлося у листі-зверненні. Однак 12 лютого 1998 р. знову отримав відмову.

Важко хворіючи, він дожив свій вік на Полтавщині. Помер 3 січня 2011 року в м. Горішні Плавні, де й похований. Не визнаний, невідомий. Але – нескорений. І лише сьогодні, за новим законом України про реабілітацію, Омелян Сунічук має всі підстави бути реабілітованим. Повернути людині чесне ім'я ніколи не пізно.

Богоявленський монастир у Кременці

— Як виникла ідея створення Макарівської картинної галереї?

— У Київській області донедавна було 25 районів і лише п'ять картинних галерей. Коли я їздив Європою, мене вразило, що такі галереї там створюються навіть у маленьких селах, як свідчення, що у людей високий рівень культури. Я перейнявся і захопився цією темою — чому так багато галерей, приміром, у Німеччині і так мало на Київщині.

Прийшов із пропозиціями до керівництва Макарівського району. Тоді район очолювали педагоги, і мені було легко з ними знайти спільну мову. Мою ідею підтримав голова районної державної адміністрації Анатолій Гербут. Особливу ініціативу тоді проявив заступник голови районної ради Анатолій Соломенко, який знайшов приміщення у районному будинку культури для картинної галереї і кошти на ремонт цього приміщення. Відкрили галерею до 80-річчя Макарівського району у 2003 році.

Все почалося з того, що я подарував 80 творів 60-ти відомих українських художників зі своєї власної колекції, які до цього збирав багато років. Потім колекція галереї поповнювалася завдяки картинам, створеним на пленерах “Макарів та околиці”. Важко навіть перерахувати митців з усієї України, які протягом цих років брали участь. Були й зарубіжні гості. Принадно хотів би згадати Олександра Івашенка, який тоді був селищним головою Макарова і всі ці роки підтримує наші пленери.

До початку повномасштабної війни галерея нараховувала понад 400 творів, виконаних багатьма авторами. Тут представлені твори видатних українських художників — Георгія Якутовича, Олександра Губарева, Василя Лопута, Миколи Стратілата, Володимира Куткіна, Андрія Чебикіна, Василя Чебаніка, Наталії Ніколайчук, Миколи Кочубея та багатьох інших знамих митців. Їхні роботи виконані в різноманітних мистецьких техніках, колекція має великий художній діапазон. Від олійного, темперного та акварельного живопису, маюнку та літографії до шовкодрук, лінориту, ксилографії, монотипії та офорту. Скульптурні твори виконані в бронзі, дереві, пісковикові, вапняку, граніті, базальті, гіпсі, кераміці.

Експозиція галереї розпочиналася з графічного портрета Святителя Дмитрія Ростовського (Дмитра Тупала), виконаного відомим українським графіком та каліграфом, заслуженим діячем мистецтв України Віталієм Мітченком.

Галерею також прикрашали графічні і скульптурні портрети Героя України, народного артиста Анатолія Паламаренка, створені Анатолієм Марчуком та скульптором Олександром Мацюком, відомого композитора Віктора Степука (твір А. Марчука). Образ самого засновника галереї відтворив у бронзі Володимир Шур.

Завдяки місцевим меценатам були видані два мистецькі альбоми-каталоги — “Художники Макарівщини” (2003) та “Макарівська картинна галерея” (2008), що зберігаються в бібліотеках Макарівщини і всієї України.

Макарівська картинна галерея була занесена до багатьох туристичних довідників

Відродження посеред війни

Відомий український митець Анатолій Марчук нещодавно отримав високе державне звання “Народний художник України”. Ще однією знаковою подією у житті митця стало двадцятиріччя заснування ним Макарівської картинної галереї. Саме ця неординарна подія стала приводом для нашої розмови.

та енциклопедичних видань, зокрема, до 18-го тому “Енциклопедії сучасної України”.

Новий мистецький заклад швидко став популярним осередком культурного життя району. У галереї регулярно проводилися художні виставки, заняття з учнями дитячої школи мистецтв, круглі столи та інші заходи.

Окрім колекції картин в галереї збиралася мистецька бібліотека, впорядковувалася бібліографія та наочні матеріали.

Галерею відвідували поважні гості з Польщі, Німеччини, Франції, Великобританії, Австрії, Болгарії, Канади, США, Австралії. Свої враження у книзі відгуків залишили третій президент України Віктор Ющенко, народні артисти Ніна Матвієнко, Богдан Бенюк, Олександр Трофімчук, Людмила Маковецька, Володимир Лукашев, заслужений діяч мистецтв, поет-пісняр Микола Луків, відомий громадський діяч, шевченкознавець Ігор Ліховий, голова Національної спілки письменників України Михайло Сидоржевський, представники керівництва Національної спілки художників України.

Нещодавно Макарівська картинна галерея відзначила своє двадцятиліття, для галереї це поважний вік. Хочу наголосити, що це не комерційна галерея, і картин з експозиції ми не продаємо. Насправді некомерційних галерей в Україні обмаль.

— На жаль, не оминула галерею жорстока війна.

— У Макарові тривали криваві бої. Два снаряди потрапили у приміщення, де знаходилася галерея. Над будинком культури згорів дах. Деякі картини було знищено, але нам вдалося зберегти основну частину колекції, зараз вона перебуває в безпечному місці. Маю надію, що Макарівська картинна галерея відродиться і буде саме в то-

му приміщенні, де була до Великої війни. А поки що районний будинок культури потребує капітального ремонту.

Також сподіваюся, що з часом галерея перетвориться на Державний музей образотворчого мистецтва. До речі, багато мистецьких галерей, приміром, всесвітньовідомий Лувр у Парижі, а також Національний художній музей України, Національний музей “Київська картинна галерея” та Музей Ханенків починалися саме з приватних збірок.

— Макарівська картинна галерея була лише початком.

— Загалом я вже встиг заснувати три картинні галереї. Вже через п'ять років з'явилася Колонішня картинна галерея у селі Колонщина тодішнього Макарівського району. З такою пропозицією я тоді звернувся до Юлії Пелишок, яка була сільським головою. Вона з радістю відгукнулася на мою ідею. Галерея знаходиться на третьому поверсі сільської школи, в її колекції близько 100 картин.

— Як з'явилася галерея у Фастові?

— Після адміністративно-територіальної реформи перестав існувати Макарівський район, а моє рідне село Козичанка, де знаходиться Будинок творчості “Садиба Анатолія Марчука”, стало частиною Фастівського району. Подумав: що я можу зробити корисного для цього району?

У вересні 2022 року у Фастівському державному краєзнавчому музею відкрилася моя велика персональна виставка, на якій я представив біля ста своїх полотен з серії “Пам'ятки архітектури, виконані в техніці офорту”, “Земля із небом гомонить” (акварель, пастель) та олійні роботи. Виставка тривала протягом півтора місяця, на переконання багатьох відвідувачів, вона стала помітною подією у культурно-мистецькому житті не лише Фастівського району, а й усієї Київщини.

Також за моєї ініціатииви у 2022 році у Фастові вперше провели професійний живописний пленер, у якому взяли участь десять художників з усієї України. Серед них — Філіп Чорнобров, Сергій Позняк, Костянтин Чернявський та інші. Найкраще зі створеного під час пленеру вони подарували цьому місту.

На початку минулого року відбулася ще одна знакова подія — відкриття нового мистецького осередку — Фастівської картинної галереї. Того дня я подарував громаді Фастова 30 творів з власної колекції. На сьогодні збірка нараховує більше 50 картин.

Вже відбулося два пленери “Фастів живописний”, а створені на них роботи увійшли до нової колекції. Будемо робити все для того, аби цього року відбувся третій пленер у Фастові за підтримки міського

голови Михайла Нетяжука.

Тепер у галереї представлені твори як знамих і заслужених українських художників, а саме: Ігоря Мельничука, Сергія Позняка, Олександра Ольхова, Івана Красного та Тетяни Краснової, Василя Федорука, Людмили Мітченко, Філіпа Чорноброва, Олександра Рожкова, Олександра Назаренка, Олександра Морозова, Василя Копайгоренка, Анатолія Буртового, Леоніда Маадир та Анатолія Марчука, так і митців молодшого покоління — Марії та Сергія Полякових, Анни Миронової, Світлани Грамм, Святослава Базюка, Марини Ольхової та Інни Пантелеймоної.

Принадно хотів би подякувати голові Національної спілки художників України Костянтину Чернявському за підтримку моїх мистецьких проєктів та допомогу, щодо створення нової галереї. Також вдячний всім, хто долучився до цієї справи.

До речі, Фастівська картинна галерея перша в Україні, яка була заснована з початку повномасштабного вторгнення. Про це мені повідомили журналісти одного з телевізійних каналів. Цей факт став відкриттям. Я зателефонував Костянтину Чернявському, і він підтвердив цю інформацію. Саме під час кривавої війни з російським агресором, який нищить наші музеї, галереї, бібліотеки, школи, намагається знищити українську ідентичність, мову, нашу націю загалом, ми відроджуємо, відновлюємо, створюємо нові осередки культури.

— Хотілося б привітати вас з присвоєнням почесного звання “Народний художник України”. А що ви можете відповісти тим, хто вважає творчі спілки і різноманітні звання пережитком радянського минулого?

— За двадцять років я зі своїми виставками об'їздив мало не всю Європу. Творчі спілки є в кожній країні. Також є різноманітні звання, нагороди, відзначення митців.

Національна спілка художників України — на сьогодні це громадська організація, яка чим може, підтримує професійних художників нашої країни. Це стосується і організації та проведення всеукраїнських художніх виставок, надання майстерень, творчого спілкування.

Також сьогодні Спілка активно допомагає Збройним Силам України, проводить аукціони, а всі зароблені на них кошти йдуть на потреби нашої армії. Нещодавно відбулася виставка “Художники на захисті України”, на якій представлені роботи художників, котрі захищають Україну, і які загинули на фронті. Я до цієї виставки намалював портрет Героя України Дмитра Коцюбайла (позивний “Да Вінчі”). Тож НСХУ сьогодні працює на Перемогу!

А якщо говорити про звання, то це визнання держави за визначні заслуги перед Україною.

— А що можете сказати щодо творчих планів?

— Продовжую працювати над серіями “Шляхами Тараса”, “Святині Києва в офортах та малюнках Анатолія Марчука”, “Квіти України — квіти Перемоги”. Маю багато й інших планів. Дай Боже втілити їх у життя!

Спілкувався Едуард ОВЧАРЕНКО

Унікальна колекція кераміки

Понад тридцять років Національний музей-заповідник українського гончарства є провідним закладом зі збереження, дослідження й популяризації феномену гончарної культури нашої Держави. Це унікальний у Європі й найбільший в Україні музейний комплекс, який потужно генерує виставкові й культурно-мистецькі події, покликаний продовжувати творення новітньої історії української кераміки.

Упродовж останніх 15 років Музей-заповідник постав загальнонаціональним виставковим подіумом для творчості багатьох художників-керамістів України та інших держав. Одним із найважливіших здобутків цього часу стало музеєфікування кращих творів, а отже, збереження вершинних досягнень світової кераміки початку ХХІ століття.

У колекції Національного музею гон-

чарства вже зберігається понад 2000 шедевральних творів, значна частина яких презентована на ексклюзивних виставках 2009—2022 років.

Нині в Опішному відкрито новий масштабний виставковий проєкт під назвою “Шедеври художньої кераміки в колекції Національного музею гончарства”. Експозицію складають понад 250 робіт учасників Національних виставок-конкурсів художньої кераміки “КерамПІК у Опішному!” (2009—2014), ІНТЕРСимпозіумів кераміки в Опішному (2010—2014), а також Українського, I та II Міжнародного Бієнале художньої кераміки імені Василя Кричевського (2017, 2019, 2022).

Авторами цих творів є видатні керамісти, переможці національних та міжнародних конкурсів кераміки, а також молоді мистці, які впевнено демонструють творчу харизму і рішуче крокують до вершин художньої майстерності. Вони представляють різні напрями сучасної художньої кераміки, які розви-

ваються у Вінниччині, Донеччині, Закарпатті, Запоріжжі, Івано-Франківщині, Київщині, Львівщині, Одещині, Полтавщині, Харківщині, Черкащині, АР Крим. Надзвичайно цінними в музейній збірці є роботи художників-керамістів інших держав — Бразилії, Домініканської Республіки, Єгипту, Китаю, Латвії, Республіки Польща, США, Туреччини, Хорватії, Японії.

Унікальність виставки в тому, що вона дозволяє осягнути провідні тенденції розвитку сучасної художньої кераміки України та інших держав світу за останні 15 років. У цій часовій проєкції можна побачити найбільш динамічний розвиток кераміки початку ХХІ століття, найдосконаліші ідейні знахідки й образотворчу майстерність авторів.

Жанна НЕВКРИТА,
інформаційна служба Національного музею гончарства
Фотофрагмент експозиції
Юрка Пошивайла

І сміх, і сльози

У Київському академічному театрі “Колесо” відбулася прем’єра вистави “В Португалії зараз тепло” за п’єсою Олександра Володарського.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото Едуарда МЕЖУЛА

Театр “Колесо” відкриває глядачам сучасну українську драматургію, бере до репертуару нові п’єси, твори українських і закордонних драматургів, що не йдуть в інших театрах України. Одне з головних творчих завдань театру – першопрочитання п’єс. Наразі в театрі “Колесо” граються 40 вистав, 27 із них були вперше представлені в Україні.

Олександр Володарський – відомий сучасний український драматург, який працює в різних жанрах. У 2023 році написав трагікомедію “В Португалії зараз тепло” – життєву п’єсу про війну, сьогодення України, історію життя сільських сусідів – подружжя Шпаків і їхньої сусідки Галі. Комічний і щирий сюжет п’єси сприймається зі сміхом та сльозами, торкається глибин наших сердець. Це п’єса про сьогодення українців з гумором і сумом, про те, як ми існуємо вдома і що відчуваємо, переконані в театрі.

– Після початку повномасштабної війни вистави за моїми п’єсами вже ставили в Україні та Німеччині, – зазначив **Олександр Володарський**. – А перше прочитання трагікомедії “В Португалії зараз тепло” відбулося у театрі “Колесо”. Ще не бачив цієї вистави, але сподіваюся, що все вийшло добре.

Спочатку в моїй уяві постав епізод з півнем, а потім навколо цього закрутився сюжет п’єси. До її створення мене спонукали події, що зараз відбуваються в Україні. Зазвичай свої п’єси я пишу досить швидко, а потім довго правлю, виправляю. Мені треба побачити фініш. Коли він вже є, то я продовжую переробляти. Так було й цього разу.

У кожну виставу режисер намагався вкласти якусь свою думку. Як автор я прагнув знайти відповідь на запитання: чи можна стріляти, чи можна вбивати? Ліда запитує свого чоловіка: “Ти що, будеш вбивати? Там же чийсь сини” Дійсно, питання дуже непросте.

Намагався передати саме ту мову, якою говорять жителі Київщини. Люди розмовляють не літературною мовою. Як чую, так і пишу. Читаю багато сучасної драматургії. Молоді драматурги часто використовують неологізми, наша мова продовжує формуватися.

Раніше я писав свої п’єси російською мовою, деякі з них потім перекладав на замовлення театрів. А цього разу вперше відразу написав українською і мені це було легко.

У створенні вистави участі не брав. Мені один мій друг режисер якось сказав: “Ти написав п’єсу, а тепер дозволяй людям зробити своє, не заважай”. Хоча буває звертаються, просять щось дописати, змінити, або щоб я уточнив, що саме мав на увазі. Тоді йду на зустріч. Але ніколи не втручався у репетиційний процес і не планую цього робити надалі.

Свого часу я починав як ест-

радний автор зі студентського театру мініатюр. В усіх моїх п’єсах є гумор. Врешті прийшов до жанру трагікомедії. Саме в цьому жанрі написав свої нові п’єси. Вважаю, що це найбільш життєвий жанр, мені в ньому цікаво працювати.

Сьогодні викликати у людини сльози не важко, а для мене важливо, щоб у залі лунав сміх. Кажуть, що люди сміються під час вистави “В Португалії зараз тепло”. Це мене тішить.

Зараз я мешкаю у Німеччині. Хочу, аби нову постановку побачили і тут. Це була б подія – показати українську виставу за кордоном.

– З письменником Олександром Володарським я знайома вже багато років, – продовжила режисерка-постановниця, народна артистка України **Ірина Клішевська**. – Одна з вистав за його п’єсою – “Селфі зі Склерозом” – була показана в Українському форматі фестивалю камерних вистав “Андріївський фест”, який проводив наш театр. Драматург тоді висловив побажання, аби виставу за його твором поставили у “Колесі”. Вже під час війни зателефонувала Олександрі і запитала чи є в нього нові п’єси для постановки. Він мені дав прочитати дві, обидві на тему існування під час війни.

П’єсу “В Португалії зараз тепло” Володарський написав у 2022–2023 роках. Коли прочитали, то відразу зрозуміли, що це саме той матеріал, який сьогодні потрібен нашому театру. Під час читання на очах з’являлися сльози і, водночас, було смішно. Недаремно ж це трагікомедія.

Поставили виставу дуже швидко. Для всіх трьох акторів – Марії Грунічевої, Петра Миронова та Людмили Рудницької – це нові, характерні ролі. Актори різні, але схожі в сприйнятті, відчувають одне одного.

Події вистави відбуваються у перші місяці повномасштабної війни. Костюмами та декорацією ми прагнули досягти достовірності. Коли дивишся на акторів, то здається, що це люди з села. Загалом автор писав про Бучу, але не захотіли згадувати місто, бо це страшно. Назвали Калинівка. Таке село дійсно є неподалік від Бучі. Глядачів і акторів розділяє тьоль. Це немов прозора стіна. І через цю стіну люди дивляться на те, що відбувається в їхній домівці.

Вже встигли показати цю виставу на I Всеукраїнському театральному фестивалі “Драма сьогодення” в Ужгороді. Загалом на цьому фестивалі свої роботи представили шість театрів.

А в нашому театрі триває робота над виставою за повістю Лєопольда Захера-Мазоха “Місячна ніч”. Зараз робимо інсценізацію. Якщо все складеться добре, то прем’єра відбудеться восени.

А ось що розповіли самі актори:

Марія Грунічева, заслужена артистка України, виконавиця ролі Галі:

“Це моя перша нова роль з початку повномасштабного вторгнення. Такою я побачила Галю і

запропонувала свою версію нашої режисерці Ірині Клішевській. Це самотня жінка, добра і проста. Моє бачення сподобалося Ірині Яківні.

З Петром Мироновим та Людмилою Рудницькою я раніше переважно працювала як режисерка. З ними і цього разу було комфортно працювати, на сценічному майданчику панувала творча атмосфера, були хороші партнерські стосунки.

Про наші акторські роботи судити глядачеві, а ми будемо далі працювати над своїми образами, шукати щось нове. Постійно з’являються якісь знахідки. Це вже буде повсякденна акторська робота.

Мені здається, що глядачам вистава сподобалася. Я чула багато теплих слів після прем’єри і про саму виставу, і про акторські роботи. Її вже встигли показати на фестивалі в Ужгороді. Було досить незвично, бо грали там на великій сцені, а в Києві ставили на малій.

Продовжую плідно працювати з дітками у театрі “Коло-арт”. Нещодавно возили на фестиваль до Мукачева нашу виставу “Чайка на ім’я Джонатан”. Там свої роботи представляли театри з Рівного, Одеси, Харкова. Виставу моїх вихованців досить високо оцінили. Працюємо над новими проектами. Кожна вікова група займається своїми виставами. Серед нових постановок – “Ромео і Жасмін”.

Зараз у пошуку нового матеріалу для театру “Колесо”. Усі говорять про комедію”.

Петро Миронов, виконавець ролі Петра:

“Працюю в театрі “Колесо” вже чотири роки. За цей час увіс в багатому вистав, а це моя перша повноцінна прем’єра. Коли прочитав п’єсу Олександра Володарського, то був у захопленні, матеріал мені дуже сподобався. З Олександром ми давні друзі, вже багато років плідно спілкуємося. Відразу ж погодився на роботу в цій виставі.

Ірину Клішевську не можна виокремити як людину і як режисерку. Вже багато років у нас чудові стосунки. Ми спілкуємося на “ти”, обіймаємося при зустрічах. Рідні люди. Таке ставлення до Ірини Яківни було завжди.

Проте коли почалися репетиції, мені було дуже важко, бо ми

по-різному бачили матеріал. Було відчуття, що в мене повністю відсутній талант (*усміхається*). Я приходив додому розбитий, але збирався і знову йшов на репетиції. Врешті ми зійшлися на спільних позиціях, а результат нашої роботи побачив глядач.

Я переконаний, що без себе нічого не вийде. Якщо актор повністю відокремлений від персонажу, то цей персонаж не відбудеться. Тому, що він не буде насичений кров’ю актора. Я в собі знаходив риси, притаманні цій особі.

Людмила Рудницька – гарна партнерка. З нею добре працювати і в ангажементі, і в постійному репертуарі. І коли вона прийшла у цей матеріал, то я був радий. Тому що вона цінує мене як партнера на сцені, а я ціную її.

Кілька років тому я увівся у виставу “Блаженний острів”. Марія Грунічева там зі мною працювала як режисерка. До того ми спілкувалися на зйомках. Потім разом грали у виставі “Одеса. Шалена кохання” як партнери. Отож, знаю Марію з різних сторін. У нас під час роботи над новою виставою теж склалися гарні стосунки.

Вистава відбувається не одразу, вона росте, як живий організм. Зростає з твоїм акторським безсонням, з твоїми думками. Але основне, що я хотів висловити своєю роллю, я вже сказав. А уточнення завжди будуть. Також будуть якісь імпровазації, не можна спланувати всіх нюансів.

Під час другого показу вистави в одній жінки в першому ряду спрацював мобільний телефон. А у мене монолог, я зупинився. Крізь завісу глядача не видно, став дивитися в тому напрямку, звідки лунає дзвінок. Виявилось, що жінка не вміє вимикати звук телефону. Зробив велику паузу, бачу, що дзвінок не припиняється. Тоді спрямував у її бік слова своєї ролі: “Хай у їхній ж... пір’я повітряностає”. Зал мені зааплодував.

Крім роботи в “Колесі”, з 2019 року плідно співпрацюю з театром “Маскам рад”. Вдячний цьому театру, адже там я не тільки актор, а ще й режисер. Деякі п’єси Інни Гончарової написані безпосередньо для мене. У наш час такого майже не буває”.

Людмила Рудницька, виконавиця ролі Ліди:
“Раніше я працювала в Черні-

гівському театрі імені Тараса Шевченка, театрі “Золоті ворота”, Малому українському драматичному театрі. А шість років тому запросили до театру “Колесо” на роль у виставі “Місяць у селі”. Потім була Мама у виставі “Одеса. Шалене кохання”. Роль за роллю і я лишилася в цьому театрі. Дуже подобається атмосфера. Цей театр став, мов рідна сім’я. Театр “Колесо” створила Ірина Клішевська, вона підтримує театральні традиції. Тут добре підібраний акторський склад. Відчуваю велике задоволення від гри в цьому театрі.

Мій персонаж – це українська жінка з досить емоційним характером. Вона і плаче, і сміється, готова зі зброєю захищати Україну. Чоловіка любить по-своєму, трішечки його сварить. Це дуже багатогранна натура. Отака вона – українка.

З Петром Мироновим раніше грала в антрепризній виставі “Жінка на мільйон”, там він виконував роль мого чоловіка. Петро прекрасний актор, дуже талановита людина. Пише чудові вірші, трепетно ставиться до театру, своєї роботи. З ним завжди дуже комфортно разом працювати.

У виставі “Одеса. Шалене кохання” Марія Грунічева грає мою доньку Риту, вона ж і поставила цю виставу. А у виставі “Пристрасті до дому пана Г.-П.” Марія виконує роль моєї сестри Варвари. Вона дуже різноманітна, характерна, талановита, яскрава актриса. А ще – чудова людина.

Створюючи образ, я живу на сцені. Думаю, що риси, які притаманні моїй героїні, притаманні і мені. Вона чимось схожа на мене характером. Коли почалася повномасштабна війна, то я хотіла записатися до тероборони, щоправда мене не взяли.

Люблю образи, які еволюціонують. Саме такий образ Ліди. Протягом вистави з агресивного до більш доброго змінюється її ставлення до сусідки Галі. Спочатку вона заперечує саму думку, що можна вбивати людей, а потім сама бере до рук зброю.

Як відомо, вистава – це живий організм. Ми дивимося, як її сприймає глядач. Образи дуже добре прописані автором. Тож кардинально щось змінювати у своїй героїні не збираюся, але, можливо, з’являться нові нюанси”.

“Ілюстрації не лише віддзеркалюють слово нашого Генія, а й потужним світлом підсилюють його, проєктуючи ці образи на категорію вічності”.

Павло МОВЧАН

“Кобзар” Валерія Франчука

На моє глибоке переконання, не може існувати національно виаскравленої постаті в українській культурі, яка не була б намагнена енергією творчості Тараса Шевченка.

Ще в 1961 році (ювілейному) видатний український поет Євген Маланюк зазначив, що наші відносини з Тарасом Шевченком є таємничими, як є таємницею і сама постать Шевченка: “А що постать його – і в історії нашої літератури, і в історії нашої Батьківщини – є таємничача – згодиться більшість земляків”.

Ця таємниця супроводжує кожне покоління дійсно українських митців і особливо тих, хто сформувався за так званої “совкової доби”, коли чи не єдиним джерелом нашої духовності був саме “Кобзар” – усічений, пересипаний маком крапок, супроводжуваний передмовама фальшивих академіків, які нібито возвеличували “сім’ю вольну, нову”, в якій нам “пошастило і жити, і діяти”.

“Кобзар” був для нас, як і для наших попередників, і національною історією, і кодексом честі, і політичною програмою дій на майбутнє. Втім, від Шевченка ми могли взяти лише те, на що були спроможні: невеличку шопту від загального огрому національного космосу Господньої запрограмованості на свій, український шлях... І лише з роками, все глибше занурюючись у нурти Шевченкового слова, ми приходили до усвідомлення, що Шевченко – не складова літературної історії, не календарне відзначення, а щоденна і насущна потреба. Ось чому кожен непересічний талант у літературі чи малярстві неодмінно повертається і до образу нашого Пророка, і до українського Євангелія – “Кобзаря”.

Щоранку, зустрічаючись поглядом зі світлом Шевченкових очей, відчуваю, як підзаряджається моє ество від образу, відтво-

реного неперевершеним майстром – Валерієм Франчуком, і завдяки творінню якого я згармонізовую свій внутрішній стан всупереч сиренам і вибухам. Налаштовую свою душу на світле, гармонійне, врівноважене і духовне... Це мій, майже щоденний ритуал, від якого, я певен, кванти позитивної енергії допультують і до самого Франчука, бо це саме він 30 років тому подарував мені портрет Т. Г. Шевченка, писаний золотом фарбою, на тлі якої джерелують блакитні очі Пророка, а з його вуст випромінюється, за визначенням Євгена Маланюка, “вогняна, вулканічна, страшна в своїм національним демонізмі поезія – і до цього часу

– тільки вона одна і ніяка інша (Євген Маланюк, Київ, “Дніпро”, 1997 р. Стр. 115). Валерій Франчук прийшов до необхідності створити свого “Кобзаря”.

Відроджена “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка свою видавничу діяльність у новітній історії розпочала з видання “Кобзаря” в оформленнях відомих українських митців: Опанаса Сластіона, Василя Касіяна, Миколи Стороженка, Василя Лопати, Володимира Гарбуза та інших. У цей ряд цілком логічно вписується лавреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка, художник Валерій Франчук, чий ілюстрації до “Кобзаря” виходять за межі поетових сюжетів. Спонукуваний пошуками

надмісту того чи іншого твору, Франчук дає волю своїй творчій уяві і кожна епізодична подія – драматична чи трагедійна – стає і для художника, і для нас очевидною, нагальною, триває в нашому часі.

Художник переконаний, що та чи інша подія, той чи інший образ, зафіксований у слові, транслюється в лініях і фарбах, у будь-яких художніх засобах і техніках – вічний, бо дійсно триває і вчора, і сьогодні, і завжди. Наприклад, трагічні уманські події, зображені словом Шевченка, ніколи не припиняються: боротьба триває вже не в лінійному часі, а в позачасі, отже, і в позапросторі; не лише в Україні, а й за по-

запросторовими координатами. Тому ілюстрації Валерія Франчука не лише віддзеркалюють слово нашого Генія, а й потужним світлом підсилюють його, проєктуючи ці образи вже на категорію вічності.

Це не просто ілюстрації, а своєрідна навис, яка сукупно складається з міриадів смислових еквівалентів – того художнього явища, яке можна йменувати смисловим згустком, маревом, привидом, що існують не лише в географічному просторі України, а й в її позаматеріальних вимірах, тобто в метафізичному часопросторі духу. Щось вище, безмежне і неосягнуте проступає в ілюстраціях Франчука, які виломлюються з вузько історичного, переходячи в зону безмежності.

Немовби за цими звичними обріями відкривається сама галактична необмеженість... ніби історично-часове поволі розчиняється в уявному позачасі. На наших очах поєднується текст з малюнком, змінюючи звичну систему координат, і ми занурюємося не просто в архаїку, а в часи доісторичного нашого існування, в часи формування самого світу, але вже національно означеного, в певне доісторичне Трипілля, з уже сформованими глиняними артефактами, з усім нам зрозумілими кольорами і символами, для розшифрування яких не потрібні додаткова оптика чи обґрунтування: це – твоє! Твоє. Твоє... Бо ти споріднений чуттями, а не логікою, не псевдоаргументами, а найвиразнішим почуттям любові до свого, відгукливістю на своє, сприйняттям свого. Саме свого, яким є Слово Тараса Шевченка. Композиції Валерія Франчука є найпереконливішим аргументом, що “Кобзар” – найнасушніша книга нашого національного буття. Ця книга потрібна тепер, як ніколи.

Кожному українцеві, аби сповнився “Заповіт”, – “І вражою злою кров’ю волю окропіте!”

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі – за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об’єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ КБ “ПРИВАТБАНК” (ЄДРПОУ банку 14360570, код банку 305299) відкрито рахунок: № UA26305299000026004036804116; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулися:

1. Фолігарчук Анатолій Васильович – 250 грн.
2. Бондарчук Андрій Іванович – 1000 грн.
3. Ситник Віктор Тимофійович – 500 грн.
4. Черняхівський Олексій Іванович – 1000 грн.

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Ігор ЗОЦ

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)

Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШКИ
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ГОЛОМША
Юрій ГАНДЗЮК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК

Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами – тільки на сторінках газети. Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” – 30617

